

Dobi – egy élet*

Második fejezet

Háború, forradalom, fogság – Dobira az anyja sem ismer rá

1916 áprilisában (az akkor 163 centiméter magas) Dobi István megkapja a sorozási értesítőt. A töltenygyárban az a hír terjedt el, hogy a gyár vezetői, miután nem tudták elérni munkásaik szolgálat alóli felmentését, „ki fogják mesterkedni”, hogy Komáromban sorozzák őket, és a sorozóbiztosok alkalmatlannak nyilvánítsák a töltenygyáriakat. A hazafias buzgalommal és harci vágygal eltelt ifjak kétségbe estek. „Mondhatják rólunk, hogy ostobák vagy nagyképűek voltunk a háború és az uniformis után való vágyakozásunkban, de vegyék figyelembe, hogy majdnem gyerekek voltunk még, és 1916-ban Komáromból vagy Szőnyből, a hadiüzem és a falusi élet látószögéből a háború távolról sem látszott olyan szörnyűségnek, amilyen a valóságban volt.”

A botor ifjak Dobi részvételével küldöttséget menesztettek a városházára azzal, hogy ők csak a sorozási értesítőn megjelölt helyen hajlandók a bizottság elé állni, ahol nem a töltenygyár hatókörében lévő tiszték soroznak.

Felpántlikázott kalapokkal vonultak Nagyigmándra a szőnyi legények. Ha Dobi igazat ír, csak ők álltak józan állapotban a sorozóbizottság elé, nehogy alkalmat adjanak a kiszuperálásukra. De természetesen a tökrészeg sorstársaik túlnyomó részét is alkalmasnak nyilvánították. Juli azzal bocsátotta el az öcsését, hogy senkinek sem fog hiányozni, ráfér a katonaregula, mert úgysis elkényeztették, a fizetését hol hazaadja, hol elvesztegeti, még ők keresnek rá. Dobi szerint „sokban igaza volt, amit közeli elválásunk keserűségében elmondott”.

Dobi a bevonulás előtti napon még elkuglizza a katonaelet megkönnyítésére összerakott pénzecskéje jelentős részét, aztán 1916. május 29-én – közelebb a tizenhetedik, mint a tizennyolcadik születésnapjához – bevonul. A vasútállomáson Juli még rátukmálja a megtakarított pénzét.

Érsekújvárra került a 37. honvéd tüzérezred pótkeretéhez. Mázlija volt, a tüzérnek sokkal kisebb esélye volt a hősi halálra, mint a gyalogosnak. De lesz ő még gyalogos is.

Azon a nyáron Nagytapolcsányban aratják Dobi és társai Schlesinger úr mintaszerű gazdaságában a gabonát. (Egy nyár sem telik el úgy Dobi katonaeletében, hogy valahol ne végezne mezőgazdasági munkát.)

1916 nyarának végén a román hadsereg betört Erdélybe. Érsekújváron „az ifjúság viháncol, harciaskodik, feni a fogát az »ellenségre«, vágyakozik a frontramenetel után, az öregek viszont ógnak-mógnak-morognak, harctéri szenvedéseiket emlegetik, keseregnek”, mi lesz a családjukkal, ha egyszer ők...

* A szerző megjelenés előtt álló könyvének első fejezetét márciusi számunkban közöltük. A szerk.

A Dobi kiképzését vezető, telefon-ista tanfolyamot is tartó Sebestyén tizedes bujtogatja Dobit politikailag: „Beszélt a nemzetről, az államról, a társadalomról, az osztályok szembenállásáról... a vallásról, amit társadalmi rendünkben emberek félrevezetésére, igazságtalan és embertelen állapotok védelmére... emberek... megfélemlítésére, keserűségeik lefegyverzésére használnak fel.” Sebestyén tizedestől azt hallotta az ifjú Dobi, hogy a kapitalista rendszer szükségszerű velejárója a háború, s a béke érdekében meg egyébként is le kell dönteni a társadalmi, gazdasági és felekezeti korlátokat.

A frontra indulás előtt Dobi és társai kapnak még tíznapos szabadságot. Ez már olyan hosszú idő, amely alatt nem lehet munka nélkül maradni. Dobi szerzett is magának alkalmi munkát otthon erre az időre.

Budapestről indulnak Erdélybe. Dobi ekkor jár először a fővárosban, megcsodálja a villamost.

Három hétbe telik, míg a csapat eljut Budapestről Kolozsvárra. Minduntalan megállítják, félreállítják a szerelvényüket. „Közben a szegény tüzér isten legelhagyatottabb árvájának érzi magát, mert éheznek, eltetvesedik.” És fáznak is. Amikor meg fűtött vagonba kerülnek, a tetvek megelevenednek, félelmetes buzgalommal marnak és szaporodnak.

Megérkeznek Borszékre. „1916–1917 kegyetlen telét senki sem fogja elfelejteni, aki abban az időben az erdélyi havasok harcterén élt vagy katonáskodott... nemcsak a téltől, a hidegtől, társai embertelennek érzett közönyétől szenvedett, hanem a félelemtől is... régen lekopott már róla az érsekújvári harci kedv.”

52

A Mackensen-hadseregcsoport 1916 végére kiűzte Erdélyből a román sereget, Dobiéknak ott már teendőjük nem volt. 1917 tavaszán, a februári orosz forradalom után Dobi alakulata már Bukovinában állt szemben az orosz csapatokkal, ahonnan békeüzenetek érkeztek, és megindult a frontbarátkozás. Közben Szőnyből tragikus hír érkezik, meghalt öccse elől eltitkolt betegségben a hozzá legközelebb álló ember, a nővére, Juli.

1917 nyarán Dobit három hétre hazaengedik. Későn jön a szabadság, aratást már nem vállalhat, földmunkára szegődik. Szombaton érkezik, hétfőn munkába áll. A betegségek, a temetés miatt otthon újabb adósságokat kellett fölvenni, és azokat sok napszámban ledolgozni az őket kisegítő gazdáknál. Ennek a gyenge fizikumú anyja igyekszik eleget tenni, hogy a lányok ne maradjanak ki a tölténygyárból. Fekete Józsika, akivel Dobinak az az afférja volt a lóhajtással, és másik rendszeres munkaadójuk, Végh János Jánoskája otthon van, őket „felmentették a katonai szolgálat alól, nélkülözhetetlenek ők, mert az a hivatásuk, hogy megműveljék az apjuk földjét”.

Hatos Pál idézi az őszirózsás forradalomról szóló könyvében a ráckevei főszolgabíró rendeletét, miszerint akinek nincs legalább 15 kataszteri holdja, annak a szabadságolási kérvényét vissza kell utasítani, akinek 15–30 holdja van, az kaphat két-három hónap szabadságot a mezőgazdasági munkákra való tekintettel, akinek pedig még több földje van, „annak kérvénye bizonytalan időre történő felmentésre terjesztendő”. Ez nagyjából így volt országszerte. A gazdák ettől függetlenül is élvezték a háborús konjunktúra

áldásait, a háború legsúlyosabb terheit pedig a sorkatonaság túlnyomó részét adó szegényparasztság viselte.

„Az éhezés olyan méreteket öltött, hogy az enyém-tiédről vallott fogalmak elhomályosodhattak bennünk.” A katonák Dobi alakulatánál teheneket és birkákat kötöttek el, azzal egészítették ki a rendkívül gyenge ellátmányt. Dobi azt írja, hogy a lopásban ugyan nem vett részt, de tudott róla, és fogyasztotta a zsákmányt. A többiekkel együtt hadbíróság elé állítják, s a mádéfalvi szükségfogdában még jobban koplaltatják őket, mint az alakulatnál. A hadbíróság megállapította, hogy a katonákat valósággal rákényszerítették a lopásra, nem ők érdemelnek büntetést, hanem inkább az élelmezésükért felelős parancsnokok. Ezzel az indoklással valamennyiüket felmentik.

Az 1918. március 3-án megkötött breszt-litovszki béke után Dobi ütegét átvezénylik az olasz frontra. Dobi egy kiküldetés után, eltérve az útiránytól, hazalóg, aztán elvergődik Udinébe, ott is csavarog egy kicsit, mielőtt egy hónapos késéssel jelentkezne az alakulatánál. Az lesz a büntetése, hogy egy évig nem mehet szabadságra. De hol lesz már egy év múlva az a hadsereg?

Állítólag itt, olasz földön mondja ki Dobi először katonatársaival vitatkozva, Sebestyén tizedes vagy egy orosz katona nyomán, akivel Bukovinában, a senki földjén találkozott, hogy új társadalmi rend kell, „internacionalista, szocialista társadalmi rend”.

Nem volna ez olyan nagy csoda 1918-ban, néhány hónappal a régi Magyarország és társadalmi rendjének összeomlása előtt, de könnyen lehet persze, hogy ez visszavetítés csupán, a politikai imázs erősítése négy évtized távolából. Később majd látunk sok példát arra, hogy Dobi olyan nézeteket és szövegeket tulajdonított magának egy-két év távolából is, amelyeneket ott és akkor nem vallhatott, nem mondhatott.

Dobi élete 1916 tavaszáig igen szűk körben zajlott. A besorozása után viszont (ugyanabból az életből kivetett sorstársaihoz hasonlóan) rengeteg helyet, tájat, élethelyzetet, embert és nézetet ismert meg. Udinében méri föl, mit jelentett ez az ő életében. „Mennyi vidék utam során. És milyen különbözőek. Mennyi ember – hányféle vélemény? Én magam is hogy megváltoztam, beszédes ember lettem, keresem a politikát, szívesen vitatkozom.”

1918. június 15-én megindult a támadás a Piavén való átkelésért. A löveg, amelynél Dobi szolgált, 27 gázgránátot lőtt ki, mielőtt a rendes gránátokkal folytatták volna a lövöldözést. Ezeknek a gázgránátoknak kellett volna megbénítaniuk az ellenséges gyalogságot, de nem bénították meg, mert az olaszok kiürítették a megcélzott területeket. Heves olasz ellentámadás indult a Piave jobb partjára átjutott csapatok visszaszorítására. Az olasz tüzérségi támadás a Piave innenső partján éri Dobit, akit a sisakja mentett meg attól, hogy egy gránitszilánk a fejébe fúródjon. Átmegy a tüzérség Dobival a túlpartra, hogy megsegítse az ott csapdába került gyalogságot, de ahol a két gyalogság már közvetlenül harcban áll egymással, ott a tüzérség már nemigen tehet semmit. Pokoli ellenséges ágyútűzben menekülnek vissza a Piave bal partjára. „Átázva, halálosan kimerülten érkezem vissza az üteghez. Rosszkedvű, elanyátlanodott a társaság, ezek már nem akar-

nak Rómába masírozni.” Ez a kudarcot valló, hatalmas vérvesztéssel járó második piavei ütközet volt az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének utolsó nagyobb offenzívája.

Dobi átéli élete első légitámadását. Gyorsan megszokja. Alszik az ágyúja alatt, miközben hullanak a bombák. Az egyik megmozdítja a löveget, de Dobi legmélyebb sajnálatára csak fájdalmas, ámde jelentéktelen horzsolásokat szenved, nem éri a fronttól megszabadító sérülés.

Dobi életében először találkozik a tengerrel.

Nyár végén az alakulatot Laibachba – Ljubljánába – irányítják. Ott heves béketüntetések folynak. Dobi először lát tömegdemonstrációt.

Az olasz front októberben összeomlott, a csapatok egy része megtagadta az engedelmisséget.

Dobi egységét a laibachi demonstráció letörésére mozgósítják. Dobi a parancsnak nem tesz eleget. Fogdába zárják. A tüntetők kényszerítik ki Dobi és a többi fogoly szabadon bocsátását.

Az alezredes, aki Dobit is lecsukatta, levonja a konzekvenciát, és felfegyverezve, fegyelmezetten hazavezeti az ezredét. Menet közben rengeteg szétszórva bolyongó egyén és csoport csatlakozik az ezredhez, amely a biztonságot jelenti számukra. Stájerországban jártak, amikor az őszirózsás forradalom híre elérkezett hozzájuk. Háromhetes gyaloglás után Szentgotthárdnál lépték át a magyar határt. Dobi Szentgotthárdon lerakta a katonai felszerelését, egy szál puskát tartott meg, felszállt a vonatra, másnap reggelre hazaért Szőnybe, és azt gondolta, hogy egy életre befejezte a katonáskodást.

54

De nem fejezte be.

Dobi Lidi nővére férjhez ment anyja kedvéért Juli elárvult vőlegényéhez. Első gyermeke elhalt nővére nevét kapta. Dobival, anyjával és az új családdal ismét öten laktak egy szobában. Lidiék elköltözni nem tudnak, nincs semmijük.

Szőnyben is van nemzeti tanács, melyhez Dobinak nincs köze, van nemzetőrség, és „akinek sikerült odacsapódnia, kap valami fizetést, rumot osztanak nekik”. Kun Béla bebörtönzésének, megveretésének hírére kezdenek lázadozni az emberek, mintha akkor érné el a forradalmi hangulat Szőnyt. Ez annyira elérte Dobi „kényelmes” sógorát is, „hogy ott helyben agyon tudna ütni bárkit, aki ellensége lehet Kun Bélának, de azokba is keményen beleköt, akik nem akarják megérteni, hogy itt a szegények dolgáról van szó, és a kommunisták ügyéért áldozatot vállalni, harcolni kell”. Dobi sógora itt a nép hangulatát hivatott megjeleníteni.

Ezekben az objektíve reménytelen hónapokban 1918 októbere és 1919 augusztusa között minden új esélyt ígérő, új reményt adó ember és eszme pillanatok alatt hatalmas támogatást kapott és veszített el. Az októberi és a márciusi forradalom is, Károlyi és Kun is. A proletárdiktatúra kikiáltásakor „az emberek többsége tele volt várakozással, anélkül, hogy valamennyire is világos fogalma lett volna a várható fejleményekről” – írja Dobi, és ez reális megállapítás, ami persze korántsem igaz mindenre, amit Dobi a Tanácsköztársaságról tudat velünk.

Dobi az önéletrajzában minden lehetőséget megragad, hogy a kommunista párthoz vezető útját egyenesnek, következetesnek és a nép útjával egybeesőnek mutassa be. Ennek megfelelően a kommunisták széles körű népi támogatását is érzékeltetnie kell, s erre kiváltképp alkalmas 1919 tavasza, amikor egy kurta történelmi pillanatban az alkotó értelmiségiek élvonalával együtt nagyon sokan bíztak a kommunistákban és a bolsevik forradalomban, akikről, amelyről alig tudhattak valamit. Arról pedig végképp nem, hogy hová vezet az út, amelyre Kunék az országot állították.

Dobi 1918 őszen nem sokáig időzik otthon, Komáromban jelentkezik a köztársaság hadseregébe. Megválasztják századbizalminak. Ezt a hadsereget Dobi nagyon markánsan és élethűen jellemzi: „Nincs kaszárnyarend és nincs szobarend... Enni mindenki akar – még inkább inni –, de a konyhára favágáshoz, krumplipucoláshoz embert találni néha majdnem megoldhatatlan feladat... Órség? Néha van és néha nincs, de úgy látom, jobb, ha nincs... Senki sem csodálkozik, hogy nincs egyetlen feltöretlen raktárhelyiség az egész környékünkön, és ebből a munkából az órségek a többiekkel versengve vették ki a részüket. Találni embert, nem is keveset, aki 3-4 századnál elkönyvelteti drága személyét... 3-4 helyről szedik fel a ruhát, a bakancsot, a zsoldot. A város környékéről valók naponta hazajárnak, mások a városban töltik az éjszakákat, legtöbbször a Duna-parton sorakozó nyilvánosházakban... verekednek éjszakáról éjszakára... Megválasztott századbizalmi létemre annyi krumplit pucoltam, annyi fát vágtam, annyiszor voltam kénytelen magam seprőt fogni, hogy a kaszárnyában meg ne egyen bennünket a por, el ne tetvesedjünk szégyenszemre, hogy arra még most is csak utálattal és keserűséggel tudok gondolni.”

Amikor farakodásra kellett volna embert találni, csak kiröhögték Dobit, és az gúnyolódott vele leginkább, aki pár nappal azelőtt kiszedte a kapcsokat Dobi ágyából, s az a többiek derűtségére összecsucolt alatta. Ezt a fickót most Dobi dühében leütötte. „Akkora az ütés, hogy összecsuclik a katona, és nekem a többiek előtt bizonyítanom kell, hogy pusztá kézzel ütöttem.”

Még korábban írta Dobi, hogy „abban az időben átkozott hamarjárása volt a kezemnek, sokszor meg is bántam, de változtatni nem tudtam rajta”.

Dobiék szedett-vedett csapata Tornócra indult, hogy feltartóztassák a bevonuló csehszlovák csapatokat. Mire odaértek, a csapat nagyobbik részének már tölténye sem volt, mert „ellövéldözték a világba”. Azzal a tudattal mentek oda, hogy megvédik a tornóciák szabadságát. Dobi akkor el sem tudta képzelni (és ezt négy évtizeddel később sem tagadta), hogy a tornóci szlovákok számára nem a magyar fennhatóság jelenti a szabadságot. Ezt ott a tornóciák, akiknek már amúgy is elégük volt az arra járó garázda, részeges, erőszakoskodó magyar katonákból, megértették velük.

A háború alatt, amikor Dobi Nagytapolcsányban aratta Schlesinger úr gabonáját, szerelembe keveredett egy Teri nevű ottani szlovák (és katolikus) lánnyal, s a Dobi munkáját és személyét nagyra értékelő Schlesingernek tervei voltak vele. Lehetőség mutatkozott rá, hogy ott megházasodjon, és elhelyezkedjen Schlesinger birtokán valami munkavezető, munkairányító beosztásban. Nagytapolcsányban ekkor már bent voltak a csehek. Ha Dobi

odamegy, határt húz maga és Szőny, a családja közé, és azok körébe – idegen nyelvi környezetbe – érkezik, akik „bizonyára minden magyarban az elnyomó Magyarország képviselőjét” látták. „Azokban a magyarokban is, akiknek ez a haza éppúgy nyomorúságot, nincstelenséget, jogfosztottságot adott, mint nekik.” „Számíthattam-e rá, hogy Nagytapolcsányban, ahol az egész szlovák népcsalád nemzeti felszabadulásának ünnepét ülik, velem szemben más legyen, nem is barátainak, Teri családjának, hanem az egész ottani közvéleménynek az ítélete. Aligha.”

Így aztán Dobi küld egy kurta búcsúzó levlapot Tapolcsányba, hazamegy Szőnybe, és a csapatával határőrszolgálatot lát el a Dunánál.

Szőnyben „a követelések középpontjában a nagybirtok felosztása állt”. Ezt ott állítólag a kommunisták kezdeményezték, természetesen még a földosztást elutasító Tanácsköztársaság kikiáltása előtt. Az ottani szerény mértékű földosztás eredményeképpen Dobi sógora is földhöz jutott (egy kis időre).

Dobi ekkori emlékei alapján állítja, mennyire pozitív hatást gyakorolt volna a népre, ha a „proletárdiktatúra” földet osztott volna. (Ez megfelelt az önéletrajz írásakor érvényes hivatalos álláspontnak.) „1919-ben inkább az érzésem, mint a politikai tisztánlátásom diktálta – mert az utóbbiról nem lehetett szó –, hogy a földet nemcsak Szőnyben, hanem az egész országban” át kellett volna adni „a dolgozó parasztoknak”. (A földosztás gondolatát ekkoriban a politikai erők túlnyomó többsége elutasította Tisza Istvántól a kommunistákig. 1919 elején a földosztást pártoló kiscgazdák és az azt ellenző radikális szociáldemokraták között tört ki éles vita. Ezt a vitát aligha követte ekkor Dobi, aki majd a harmincas években áll át a szociáldemokratáktól a kiscgazdákhöz.)

A Tanácsköztársaság kikiáltásának negyvenedik évfordulóján tizenhatezeren kapták meg az 1919-es emlékérmét, köztük Dobi. Az évforduló alkalmával a *Magyar Nemzet* olvasóival osztja meg 1919-es emlékeit. Ott is említi, hogy a nagybirtok felosztására irányuló követelés Szőnyben is napirenden volt, de egy szóval sem utal rá, hogy valóban osztottak is földet, és a sógora is kapott.

Április végén a dunai határvonalat őrző gyalogezred parancsot kapott, hogy május elsején űzze ki Észak-Komáromból és környékéről a „csehszlovák imperialistákat”. A katonákat úgy tájékoztatták, hogy mindent előkészítettek, Cseh-Komárom védelmének erejét, elhelyezkedését teljesen felderítették az itteniekkel kapcsolatban álló túloldali kommunisták, szervezett munkások, főleg a hajógyáriak segítségével, mert nemzeti hovatartozástól függetlenül ők is a magyar kommunistákkal és a proletárdiktatúrával rokonszenveznek, mivel a cseh-morva légionistákat és a sorozott szlovák katonákat az imperialisták szövetségeseinek és a munkásosztály ellenségének tekintik. A szegény szlovák dolgozó nép elnyomására szervezett új csehszlovák köztársasággal szemben a magyar proletárdiktatúrától remélnek védelmet. A közúti és a vasúti hídon majd puskalövés nélkül át lehet majd menni, mert a csónakon előre küldött kis egységek a hajógyáriak segítségével lefegyverzik a hídőrséget, és akkor adnak jelet a többieknek, hogy indulhatnak.

A tisztek az utolsó pillanatban hozzák a táviratot, hogy a központból letiltották a támadást, de a katonák nem hisznek a táviratnak, a monarchista tiszteknek, lefogják őket, és várják a jelet az indulásra.

Néma jeladás helyett harci zajt hallanak. A csónakosokat várta és megtámadta az ellen. A támadás terve kiszivárgott, a hajógyáriakat lefogták, a hidak környéke tele volt cseh katonákkal. Most már a csónakos rohamisták védelmére kellett harcba menni. Ráadásul a szőnyi grófi kastély udvarán álló, segíteni igyekvő tűzérsztag belelőtt a Duna-parti lőporraktárakba, s a hatalmas tűzcsóvák fényénél a csehek kedvükre lövöldözhetnek a magyar gyalogosokra. „S mit tagadjam, félttem, sokszor voltam ezen a keserves éjszakán olyan helyzetben, hogy azt hittem, a földbe kell fúródnom, ha meg akarom menteni a fejem.” Dobi csupa vér, de csak elesett bajtársai véréből. Május elején ritkán látható sűrű köd fedezékében sikerül visszavonulni a déli partra.

Dobi alakulatát Miskolcra, az északi frontra vezénylik. Gömörszőlősnél indulnak támadásba. ellenállás nélkül haladnak előre. Krasznahorka várában szállásolják el Dobi egységét, ahol az őr feltárja előttük a vár rejtjelmeit, és megmutatja a Jókaitól, *A lőcsei fehér asszony*ból ismert Andrassy Istváné üvegkoporsóban nyugvó, bebalzsamozott testét. „Bámulatos a tisztelet és az értelem, amivel az őr a régi festményeket, bútorokat, azok érdekességét és szépségét magyarázza.”

Aztán jöttek a csehszlovákok, Dobi az alakulatával visszavonult Putnokra, ahonnan átvezényelték őket Szolnokra, a román frontra.

„Magyarország keleti háborúja része volt annak a harcnak, amit a központi hatalmak uralkodó osztályai folytattak egy olyan szövetség ellen, amelyben együtt voltak ugyanazok a francia, angol, olasz, amerikai, román uralkodó osztályok, amelyek most, 1919 nyarán a magyar urak szövetségesei lettek a szabadságért felkelt magyar proletariátus, a magyar munkás- és paraszthatalom ellen. A román nagyurak pedig korábbi esküdt ellenségeikkel, a magyar nagyurakkal sietve szót értettek, s a magyar dolgozó nép ellen fegyverbe parancsolták, háborúba küldték a román dolgozó népet. Ez volt a mi 1919-es keleti háborúnk.”

Ez egyrészt szabályos politikai szemináriumi szöveg az önéletírás keletkezésének idejéből s a korai Kádár-korszakból. Másrészt azok a valóságos (főleg agrár-) proletárok, akiknek a szenvedései és megalapozott halálfélelmei a keleti fronton a Monarchia seregében kezdődtek és a Vörös Hadseregben végződtek, valóban átélték és a legközvetlenebbül tapasztalták, hogy az ellenség azokat az urakat hozza vissza a hatalomba, akik őket ellenük vezényelték, akik őket a háborúba belevetették.

Amíg a frontvonalon csend van, Dobi és társai Jánoshida határában kaszálják a gabonát. A vörös diktatúra utolsó heteiben Dobiékát ide-oda meneltetik, számottevő harci tevékenységet nem folytatnak. Volt egy kastély, ahol Dobi (állítása szerint) igen nehezen tudta lebeszélni a társait arról, hogy festményekre lövöldözzenek. „Nem a művészet értékeit féltettem, mert azokról kialakult véleményem még nekem sem volt, nem lehetett, ilyesmire nem tanított senki, hanem egyszerűen a pusztulás, a pusztítás fáj.”

Egy idő után már senki sem tudja áttekinteni a helyzetet. Egyszer csak hatalmas túlerőt látnak magukkal szemben a katonák. Rövid és hullámzó harc után megindul a szervezetlen visszavonulás. Dobi egységét bele sem vonták a harcokba, csak a visszavonulásnál mutatták a hátukat az ellenségnek célpontként a síkságon.

A román hadsereg magyarul beszélő katonái fogják el a felderítő szolgálatban járó Dobit és társait 1919. augusztus 3-án. Dobinál találnak egy mellvédő láncfonadékot, melyet ő egy halott román katona nyakából akasztott le valamikor. Erre berágnak, puskatussal leütik, rugdalják, amíg el nem veszti az eszméletét. Így kezdődik Dobi hadifogsága.

Egy álló hétig étlen és szomjan perzselődnek a napon. Azután is borzalmas koszt, tetvek, mocsok... A foglyoknak már nem újdonság. Amikor a tábor drótkerítéséhez odaengedik a hozzátartozóikhoz érkező nőket, Dobi anyja elsírja magát: „Nem ismertelek meg, kicsi fiam... Nem ismertelek meg...”

A szökési kísérletek mindig halállal végződnek. A leterített szökevények tetemét közszemlére teszik a táborban. Botozás, kaloda, sárgaság, dugig telt, szennylével körülfolyt latrina, amelyhez billegő köveken lépkedve lehet eljutni. „A kő elbillen, mellé lépsz és bent vagy a sűrűjében.”

A fogolytáborban képzetesebb és bátrabb emberek körül marxista politikai tanfolyamok, vitakörök alakulnak. „Itt volt először módom tudományos vitákat és előadásokat hallgatni a marxizmusról.”

A táborba nyomozócsoport érkezik. Dobit is vallatják. Gumibottal is. A fogolytáborból a hajmáskéri internálótáborba viszik. Az utolsók között, 1920 februárjában szabadul Hajmáskéren. Az elbocsátással egy időben rendőri felügyelet alá helyezik.

Sikertelen próbálkozások után egy uradalomban kap munkát. Ott még meg sem melegedhet, amikor besorozzák fegyver nélküli katonai szolgálatra „javító-nevelő célzattal”, de áprilisban már fegyvert kap, és a győri mozgó gyalogezredhez vezénylik.

Bő másfél éves szolgálat után, 1921. november 1-jén leszerelik. Még két hónapig rendőri felügyelet alatt tartják. 1922. január 1-jén folytatódik számára az a civil élet, amely 1916 tavaszán megszakadt.